

ustvarjajo v novelah tudi dokajšnjo napetost dejanja, ker niso nikoli samo ilustracija, ampak tvoren element, ki poganja dejanje naprej in ga že tudi razlaga.

Avtorjevi opisi so dokaj zgoščeni in funkcionalni. Posebno skopi so opisi oseb; te se same z dejanji karakterizirajo. Razgovorov skoraj nikoli ne razlaga. Opisi obdajajočega sveta služijo predvsem za lažje razumevanje psihološkega stanja ljudi. Največjo skrb posveča psihološki analizi oseb.

Knjiga daje vtis enotnosti. Ima nesporne kvalitete, ki so v psihološkem prikazu junakov in v živi pripovedni tehniki, o čemer smo govorili. Vendar mislim, da ima Hieng še veliko možnosti za razvoj in izpopolnjevanje. Mislim predvsem na širino in globino psiholoških prikazov, na monumentalnost stvaritev.

Francè Novak

ZAPISEK O POZABLJENEM KRITERIJU

Šest liričnih zbirk, o katerih namerava sumarično spregovoriti pričujoči zapisek, se je pojavilo nekako v obdobju enega leta in vseh šest knjig pomeni povprečno sredino v vertikalni sodobnega slovenskega liričnega ustvarjanja. Kljub različni starosti avtorjev in kljub razlikam v izpovedni in stilni strukturi je to povprečje vendarle zanimiva skupna lastnost in opravičuje skupno obravnavo. V takšni skupnosti bo morda tudi hitreje jasno, kje so posamezni pesniki uspeli in kje niso, poleg tega pa bo bežna obravnava nakazala nekatera pota in stranpota dela slovenske sodobne lirike.

Za vseh šest knjig oziroma vseh pet lirikov je predvsem značilen odmik od lirične tradicije k moderni poetiki. To je odmik od togih povojnih liričnih norm, od realizma in metričnih obrazcev, od liričnega objektivizma k izrazitemu subjektivizmu in individualizmu, ki se izpoveduje v baročni metaforiki in svobodnem stihu. Ta odmik je seveda popolnoma upravičen kot reakcija na antilirične lirične zakone prvega povojnega obdobja. Upravičen je tudi kot ekvivalent sodobnemu splošnemu liričnemu razvoju. Toda upravičen je samo tedaj, ko je spontan izraz pesnikove intimnosti in ko se pojavi enako močno v svoji notranji in zunanji vrednosti. To pomeni, da je lahko takšen odmik lirično pomemben šele tedaj, če ga je resnično izzvala pomembna lirična individualnost s svojo celotno življenjsko preusmeritvijo.

Ali preprosteje povedano: odmik k modernizmu je lahko nepomembna zunanja gesta, če se izživlja samo v svobodnem stihu in metaforičnem preobilju in če za njim ni čutiti čistega in kvalitetno novega lirikovega doživetja. Prav tako pa ostane subjektivno prefinjeno lirikovo doživetje lirično neodkrito, če ga poet ne ume izraziti s specifično rafiniranimi izrazili. Obe ti nasprotji karakterizirata pričujoče zbirke.

*Letni časi*¹ Mile Kačičeve prinašajo izrazito intimno, povečini erotično senzualno liriko. Izpoved zrele žene, ki se hkrati predaja in odpoveduje ljubezni, je brezobzirno odkritosrčna; to je pravzaprav zelo zaupljiv dvogovor žene in moža, med katerima ni skrivnosti. V slovensko žensko liriko je Kačičeva

¹ Mila Kačičeva, *Letni časi*. Risbe in oprema Jakob Savinšek. Cankarjeva založba, Ljubljana 1960.

s tem dialogom prinesla redko odkritost, ki se brez sentimentalnosti loteva delikatnih vprašanj ljubezenske igre.

Občutljiva lirična tema bi zahtevala izredno rahločutno poetično izrazilo, da bi jo iz resničnosti povzdignilo v simbolično poetičnost, iz enkratne pojavnosti v pretresljivo prisposodbo ženine ljubezenske vdanosti. Nasprotno tej zahtevi pa je formalna struktura pričujočih pesmi izrazito neelegantna, glasno deklamativna, včasih grobo naturalistična in včasih eklekticistično našarjena s posnetki iz različnih stilov. Človeku je pogosto naravnost hudo, ko mu nerodni verzi, stihii brez osnovnega poetičnega šarma zabrišejo sledi pretresljive izpovedne resnice.

Premik k subjektivizmu, ki ima v liriki Mile Kačičeve utemeljeno življenjsko osnovo, ni prinesel ustreznega formalnega dopolnila. To ima za lirično izpoved globlje posledice, saj spremeni njeno bistvo: erotični dialog ostane brez zadovoljive poetične transformacije privatna domena. Intimnost se sprevrže v privatnost, le-ta pa nikakor ni izrazita lirična kvaliteta.

Podobna usoda je doletela liriko Franceta Pibernika v zbirki *Bregovi ulice*.² V njej prevladujeta dva motiva: bolečina zaradi nekega osebnega kompleksa, ki je poetu zagrenil mladost, in pa nostalgija po zeleneči domačiji otroštva. Deziluzionizem ima torej tu bridke življenjske korenine: Pibernikova lirika je zato trpka, samotarska in resignirana. V njej je teža boleštna nemoči in hkrati silnega koprnenja po življenjski sprostivni.

Toda tudi Pibernikova lirična osnova je ostala brez formalnega ekvivalenta. Verjetno je zmagala bojazen, da bi pesmi z večjo poetično rafiniranostjo izgubile čar neposrednosti. Tako bi vsaj dali slutiti retorični verzi, ki se končujejo s skoraj banalnimi aklamativnimi poantami. Skrivnostni psihični kompleks je z realističnimi razlagami postal mučna privatna zadeva, nostalgija po prirodnosti pa se je z romantičnim patosom spremenila v sentimentalno žalostinko. Ritmično svobodni in nerimani stihii še nikakor niso zanesljivo znamenje resnično modernega izraza.

V obeh omenjenih zbirkah je bil torej premik od lirične tradicije mnogo bolj notranji kot formalni; izraz odločno zaostaja za izpovedjo in se le plaho skuša uveljaviti z nekaterimi osamljenimi modernimi elementi. Drugače je zastavljeno nasprotje v ostalih štirih knjigah; tu forma postaja bolj ali manj sama sebi namen in potiska v ozadje bistvo lirične izpovedi.

Izrazit primer za takšno nasprotje sta predvsem zbirki Valentina Cundriča *Pojočii grm*³ in *Krotko jutro*.⁴ Dejstvo, da sta skoraj hkrati izšli dve knjigi, je očitna zabloda; pesmi v njih so si na las podobne, tu in tam niso ne slabše ne boljše in Cundrič bi vsekakor pametneje storil, če bi najboljše verze iz obeh zvezkov izdal v enem samem. Lirična osnova je namreč v obeh zbirkah še hudo embrionalna; to je šele zarodek nekega liričnega sveta, v katerem bi lahko doživetja dosegla življenjsko pomembne dimenzije. Vsekakor je Cundrič dovolj senzibilen opazovalec narave: živi z drobnimi stvarmi in zna na njihovi mrtvi površini poiskati živo lepoto. Impresionistična doživetja v prirodi so rodila nekaj

² France Pibernik, *Bregovi ulice*. Založba Lipa. Koper 1961. (Knjige nismo dobili v oceno. — Op. uređ.)

³ Valentin Cundrič, *Pojočii grm*. Opremil Jože Brumen. Zbirka tokovi časa. Državna založba Slovenije. Ljubljana 1961.

⁴ Valentin Cundrič, *Krotko jutro*. Opremil Oton Polak. Založba Obzorja. Maribor 1961.

lepih pesmi. To pa je tudi vse. Cundričeva erotika in refleksija sta namreč še mladostno nebogljene.

V nasprotju z neizrazito lirično vsebino pa je forma Cundričevih pesmi nadvse bohota in vsiljiva. Metafore se prehitevajo v ritmičnem galopu, prazni verzi samovšečno paradirajo v neurejenih formacijah. Pri vsem tem pa je izvirne metaforike bore malo, saj je povečini izposojena pri domačih in tujih lirikih. Izrazna bombastika pogosto izpodrine še tista drobna občutja, ki se skrivajo v srži posameznih pesmi. Pomanjkanje discipline je očitno, odsotna sta tudi okus in prava mera. Sama nadarjenost je prešibka vrednota, da bi vse to nadoknadila.

Manj izrazito je nasprotje med lirično vsebino in obliko v *Zeleni ječi*⁵ Franceta Forstneriča. Forstneričev poglavitni motiv je deziluzionizem, toda ravno ta motiv je najbolj medlo izpovedan. Zaodet je namreč v skrivnostne, nasilno poiskane simbole dvomljive izvirnosti. Mnogo bolj izrazita je Forstneričeva erotika; v njej se zaskri samosvoj temperament. Prav tako je ganljiva njegova prizrženost rodni pokrajini.

Zanimivo je, da je v teh globlje občutenih pesmih manj težnje po poetizaciji in da je pesnik zanje našel dovolj naravno lirično besedo. Drugod je namreč izraz očitno nasilno moderniziran. Takšna modernizacija je seveda brezoblična in utrujajoča, saj brez mere forsira metafore, simbole in attribute. Po vsi sili hoče biti misteriozno nedogovorjena, ostane pa seveda pogosto samo nesmiselna.

Poetizacija, ki je seveda samo surogat za resnično poetičnost, je v neki meri značilna tudi za zbirko Franceta Filipiča *Ptice letijo v daljavo*.⁶ Pričujoča knjiga pomeni sicer v primeri z nekdanjo Filipičevo liriko očitno napredek — predvsem v smislu individualizacije in dozorevanja liričnega sveta. Tudi nasprotje med vsebino in formo ni tako močno kot v gornjih zbirkah. Filipič je predvsem razmišljajoč lirik in pogosto meditira o osnovnih življenjskih skrivnostih — bivanju, ljubezni in smrti. To niso kdo ve kako pretenciozno globokoumne meditacije; v njih je vse preveč zamolčanih odgovorov in bežnih slutenj. Pretresljive so zlasti pesmi iz bolnišnice, kjer je konkretna osebna bolečina dobila patino globlje pomembnosti. Drugod je v nasprotju s to, iz resničnosti porojeno izpovedjo vendarle občutiti mnogo manj elementarno lirično invencijo. V takih primerih se obvezno pojavi nasilna poetizacija presplošne lirične teme, neglobokoumne sentence ali skromnega doživetja; poetizacija, ki naj bi pesmim ustvarila videz pomembnosti, se seveda sprevrže v sladkobno sentimentalnost. V takih primerih je moderno odrezan svoboden verz prozaičen in estetsko nefunkcionalen.

Antagonizem, na katerega je skušal ob nekaterih liričnih zbirkah opozoriti pričujoči zapisek, nikakor ni značilen samo za obravnavano liriko. Nanj naletijo pogosto, zlasti v liriki mlajše generacije. Pojavlja se kot posledica nemoči, nesporazuma ali špekulacije. Toda o njem se po navadi molči — kot da bi se bali priznati, da nekaterih pesmi, ki na videz vsebujejo elemente moderne lirike, enostavno ne znamo in ne moremo podoživeti. In zaradi tega molka je pričujoči zapisek skušal opozoriti na skoraj pozabljeni kriterij za razpoznavanje resničnih liričnih vrednot.

Mitja Mejak

⁵ France Forstnerič, *Zelena ječa*. Založba Obzorja, Maribor 1961.

⁶ France Filipič, *Ptice letijo v daljavo*. Opremil Uroš Vagaja. Založba Obzorja, Maribor 1960.